

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 6

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

1. การรับรู้ความรู้สึกและประสาทสัมผัสของแพะ
2. พฤติกรรมการกิน
3. พฤติกรรมทางสังคม
4. พฤติกรรมการผสมพันธุ์
5. พฤติกรรมความเป็นแม่
6. พฤติกรรมการพักผ่อน
7. บทสรุป

คำถามท้ายบท

เอกสารอ้างอิง

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายการรับรู้ความรู้สึกและประสาทสัมผัสของแพะได้
2. อธิบายพฤติกรรมการกินของแพะได้
3. อธิบายพฤติกรรมทางสังคมของแพะได้
4. อธิบายพฤติกรรมการผสมพันธุ์ของแพะได้
5. อธิบายพฤติกรรมความเป็นแม่ของแพะได้
6. อธิบายพฤติกรรมการพักผ่อนของแพะได้

วิธีการสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. ศึกษาเอกสารประกอบการสอน เรื่อง พฤติกรรมของแพะ
2. อภิปรายเป็นกลุ่ม เรื่อง พฤติกรรมการกินของแพะ
3. ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเรื่อง การผสมพันธุ์ของแพะ
4. การตอบคำถามท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน
2. สไลด์ Microsoft Power Point เรื่อง พฤติกรรมของแพะ
3. เว็บไซต์ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของแพะ คือ
https://www.youtube.com/watch?v=1k_ECUduVpw เรื่อง Goat behavior
https://www.youtube.com/watch?v=08m6rxMr1_U เรื่อง Learning About Goats
<https://www.youtube.com/watch?v=GwXy8wqXuRw> เรื่อง Courtship Behavior
4. ศึกษาวิดีโอทัศน์ผลงานของนักศึกษา เรื่องพฤติกรรมของแพะ
<https://www.facebook.com/groups/594852877197232/>

การวัดผลและการประเมินผล

1. สังเกตจากความสนใจ ความตั้งใจเรียน
2. พิจารณาผลของคำตอบในการอภิปรายกลุ่มเรื่อง พฤติกรรมการกินของแพะ
3. ตรวจสอบคำตอบจากการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเรื่อง การผสมพันธุ์ของแพะ
4. ตรวจสอบการตอบคำถามท้ายบท

บทที่ 6

พฤติกรรมของแพะ

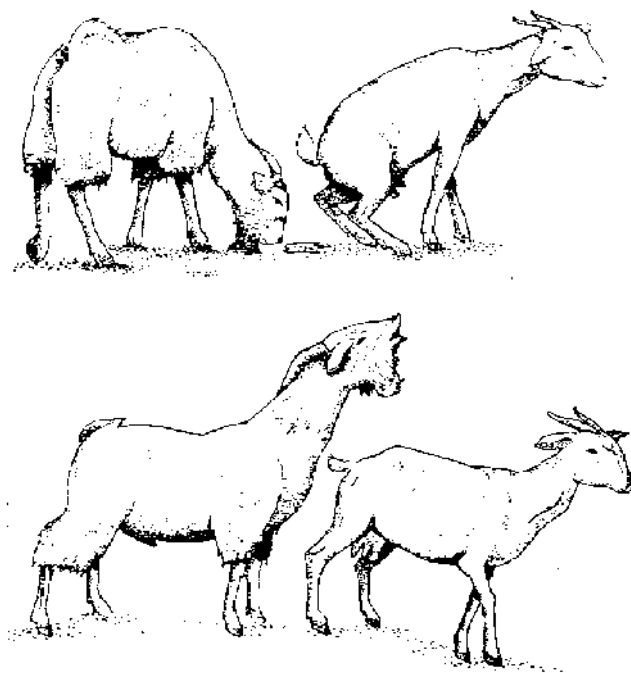
แพะเป็นสัตว์เลี้ยงที่พบได้ทั่วไปในที่ต่าง ๆ ในโลกนี้ แพะเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างมากและพบเห็นในระบบเลี้ยงสัตว์ที่อยู่ในทุ่งหญ้า ในภูเขาที่หนาวเย็น หรือในทะเลทราย จนกระทั่งถึงในเขตร้อนทั้งหลาย คุณสมบัติที่ดีของแพะ คือ ทนทานต่อความร้อน ความชื้น ทำให้ปัจจุบันเริ่มมีการเลี้ยงแพะในระบบการเกษตรสมัยใหม่มากขึ้น ซึ่งพฤติกรรมของแพะ (goat behavior) มีความแตกต่างจากแกะ บางครั้งทำให้หลายคนสับสนว่าแพะและแกะมีพฤติกรรมใกล้เคียงกันและอาจจะรวมกันเอาไว้เป็นสัตว์ชนิดเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วพฤติกรรมของแพะมีความแตกต่างจากแกะในหลาย ๆ สิ่ง แพะเป็นสัตว์ที่ต้องการความเอาใจใส่มากกว่าการเลี้ยงแกะ ดังนั้นเกษตรกรจะเลี้ยงแพะให้ประสบความสำเร็จต้องมีความเข้าใจในพฤติกรรมต่าง ๆ ของแพะ เช่น การสื่อสารของแพะ พฤติกรรมการกิน พฤติกรรมทางสังคม พฤติกรรมการผสมพันธุ์ พฤติกรรมความเป็นแม่ และพฤติกรรมการพักผ่อนที่แพะเป็นเพื่อจะให้ได้สามารถเลี้ยงแพะให้ประสบความสำเร็จและให้ได้ผลผลิตที่คุ้มต่อความต้องการ

การรับรู้ความรู้สึกและประสาทสัมผัสของแพะ

การรับรู้ความรู้สึกและประสาทสัมผัสในส่วนต่าง ๆ ของแพะ ความสามารถในการรับรู้เกี่ยวกับสีของแพะพบว่า แพะสามารถจะบอก หรือรู้ว่าสีที่ต่างกันแตกต่างไปจากสีอื่น ๆ ถึง 3 สี คือมีสีแดงเข้มไปจะกระทั่งถึงสีแดง และสีเหลือง สีเขียวเหลือง ไปถึงสีเขียว และสีน้ำเงิน ซึ่งสีที่แพะสามารถแยกได้ดีที่สุดคือ สีเหลือง และได้น้อยที่สุดคือ สีน้ำเงิน อย่างไรก็ตามแพะจะใช้ความสามารถของมัน ขึ้นอยู่กับการดมกลิ่นมากกว่าที่จะใช้สายตาในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ (ชาญวิทย์ วัชรพุกก์, 2538 หน้า 173) แพะสามารถรู้จักหรือจำซึ่งกันและกันได้จากการใช้กลิ่น ซึ่งการใช้กลิ่นเป็นการสื่อสารที่มีความสำคัญมากในการแสดงพฤติกรรมทางเพศ แพะจะแยกความแตกต่างระหว่างกัน ด้วยกลิ่นของปัสสาวะ ปัสสาวะของเพศผู้จะแยกได้ง่ายกว่าปัสสาวะของเพศเมีย โดยการตอบสนอง flehmen (ภาพที่ 6.1) พบได้ในแพะเพศผู้ที่มีต่อเพศเมียที่เป็นสัตว์

แพะมีความรู้สึกเมื่อได้ยินเสียงต่าง ๆ จากการกระทำเสียงออกทางจมูก ทำกระที่บพื้นดิน และเสียงร้องซึ่งใช้เป็นภาษาในการติดต่อกัน แพะจะส่งสัญญาณบอกอันตรายที่ดีที่สุดโดยพองจะร้องเรียกเป็นเสียงสั้น ๆ และผงกหัวขึ้นลงและใช้เท้ากระที่บพื้นดิน แล้วจะทำให้แพะทุกตัวในฝูงลุกขึ้นมาและทำเลียนแบบแพะพอง

การส่งเสียงร้องของลูกแพะมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงที่มีการพัฒนาร่างกาย โดยลูกแพะจะร้องด้วยเสียงที่มีความถี่ 600 กิโลเฮิรตซ์ (KHz) ที่อายุ 1 วัน แล้วจึงค่อยลดลงไปเป็น 250-350 กิโลเฮิรตซ์ ที่อายุ 5 วัน เมื่อลูกแพะอายุ 4 สัปดาห์ เสียงร้องของลูกแพะจะมีความแตกต่างกันระหว่างเพศ ลูกแพะเพศผู้จะเริ่มร้องเสียงต่ำกว่าเสียงร้องลูกแพะเพศเมีย ความยาวของเสียงร้องเรียกจะมีความผันแปรกับเสียงร้องบอกตำแหน่งจะใช้เวลา 1 วินาที ส่วนเสียงร้องด้วยความเครียดจะใช้เวลา 1-5 วินาที (วิรัช นิमितสันติวงศ์, 2554 หน้า 261-262) แพะแม่กับลูกแพะจะใช้เสียงติดต่อกันตลอดเวลาในระหว่างที่ออกไปหากินอาหารเมื่อแม่แพะร้องให้ระวังอันตรายนั้น จะทำให้ลูกแพะที่อายุประมาณ 1 สัปดาห์ มุดเข้าไปซ่อนตัวในพุ่มไม้และถ้าแม่ส่งเสียงเรียกบ่อย ๆ แล้วจะทำให้ลูกแพะไหล่ออกมา (frequency) และส่งเสียงร้องครวญครางคล้าย ๆ กับเสียงเด็กร้อง (ชาญวิทย์ วัชรพุกก์, 2538 หน้า 173)

ภาพที่ 6.1 แสดงการดมกลิ่น และการม้วนปาก (flehmen) ในแพะเพศผู้
ที่มา : (Kilgour and Dalton, 1984 p. 92)

พฤติกรรมการกิน

แพะเป็นสัตว์เคี้ยวเอื้อง จึงมีการสำรองอาหารที่กินเข้าไปภายในกระเพาะอาหาร และเคี้ยวอาหารดังกล่าวในช่วงพักนอน ภายหลังการกินอาหารเสร็จสิ้นลง โดยการกินมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นสัตว์ป็นกินซึ่งมันชอบกินใบและยอดอ่อนของไม้ยืนต้นและไม้ทรงพุ่ม (ภาพที่ 6.2) โดยอาจยืนโดยใช้ 2 ขาหลัง (bipedal browsing) หรือป็นขึ้นกินบนต้นไม้ (aerial browsing) แพะชอบป็นกิน และชอบทะเล็มใบไม้มากกว่าจะเอาริมฝีปากค่อย ๆ เล็มใบไม้หรือเปลือกไม้โดยที่จะยืนขาหลังจากอุปนิสัยที่ชอบป็นปายนี้จะทำให้สามารถอยู่ได้ในสภาพที่มีความแห้งแล้งจัด ซึ่งหญ้าจะตายก่อนต้นไม้ในเวลาเดียวกันแพะที่มีขายาว ๆ ก็จะคุกเข่าลงเพื่อจะกินหญ้าได้เช่นกัน ปริมาณอาหารสัตว์ที่ได้รับจะได้อมาจากการป็นกินปริมาณ 50-80 เปอร์เซ็นต์ ตัวกำหนดความสามารถในการป็นกินของแพะ คือ ริมฝีปากบนของแพะสามารถเคลื่อนไหวได้มากกว่าของแกะ (ภาพที่ 6.3) ทำให้แพะสามารถเลือกได้มากกว่าและสามารถ “เก็บ” หรือ “จับ” ชิ้นส่วนของพืชที่ชอบได้ค่อนข้างง่าย และ แพะสามารถย่อยอาหารหยาบที่มีลักษณะหยาบ เช่น ใบของไม้ยืนต้นและไม้ทรงพุ่มได้มากกว่าแกะ ในความเป็นจริงแพะเลือกอาหารได้หลากหลายชนิด ทำให้ต้องเดินทางเพื่อสำรวจหาอาหารเป็นระยะทางไกลกว่า (พิพัฒน์ สมภาร, 2552 หน้า 284)

ภาพที่ 6.2 พฤติกรรมการป็นกิน (browsing) ในแพะ (ซ้าย) ยืนสองขาบนพื้น และ ยืนบนส่วนยอดของทรงพุ่ม (ขวา)

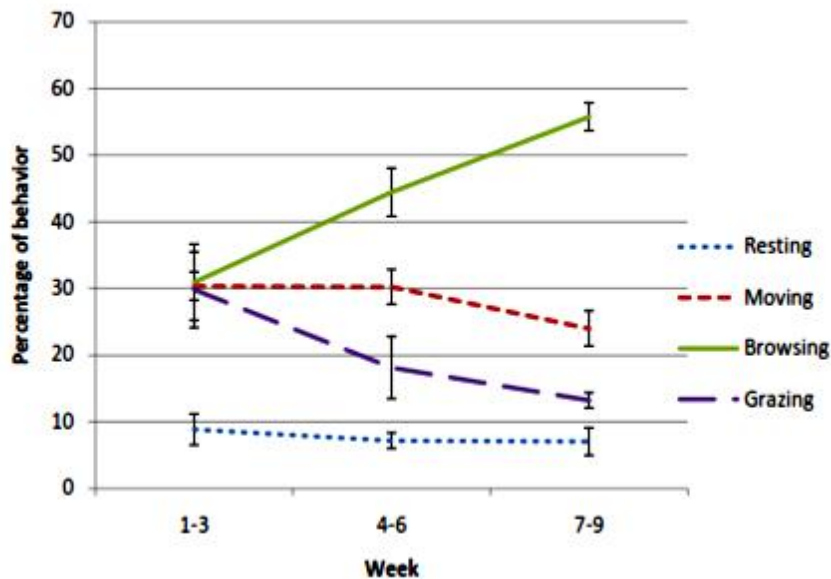
ที่มา : (พิพัฒน์ สมภาร, 2552 หน้า 285) และ (Linda, 2002 p. 1)

ภาพที่ 6.3 ริมฝีปากบนที่มีลักษณะเป็นร่องคล้ายกับรอยแยก (cleft) และเคลื่อนไหวได้ดี ทำให้มีประสิทธิภาพสูงในการเลือกกินชิ้นส่วนของพืชที่มีขนาดเล็ก

ที่มา : (พิพัฒน์ สมภาร, 2552 หน้า 285)

Jonsson, 2010 p. 1-19 ศึกษาการเปรียบเทียบพฤติกรรมการกินอาหารของโคแพะและแกะในทุ่งหญ้าและเทียบกับพฤติกรรมการหาอาหารระหว่างฤดูแล้งและเริ่มเข้าสู่ฤดูฝนเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสภาพอากาศและพฤติกรรมในสาธารณรัฐเคนยา โดยพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของแพะในช่วงเวลาต่าง ๆ ซึ่งเวลาจะถูกแบ่งออกเป็นสามช่วงแต่ละประกอบด้วยสัปดาห์ที่ 1-3 (13 ธันวาคม 2009 - 3 มกราคม 2010, N = 7 วันสังเกต) สัปดาห์ที่ 4-6 สัปดาห์ (4 มกราคม 2010 - 25 มกราคม 2010, N = 8) และ สัปดาห์ที่ 7-9 (26 มกราคม 2010 - 16 กุมภาพันธ์ 2010, N = 6) พบว่า แพะมีพฤติกรรมการป้อนกิน (browsing) มากกว่าแกะและวัว (ภาพที่ 6.4) เนื่องจากแพะมีลักษณะทางกายวิภาคของปาก และเทคนิคในการกินคือ จะกัดใบ กิ่งจากต้นพืชหรือหักต้นพืชโดยการจับหรือหนีบ และผงคีรีชะไปด้านหลังหรือข้างหน้า แพะจะไม่ใช้ลิ้นในการจับพืช แต่จะอาศัยการเคลื่อนไหวของคีรีชะและริมฝีปาก แพะจะมีฟันหน้าเฉพาะบริเวณขากรรไกรล่าง และฟันหน้าบนถูกแทนที่ด้วยแผ่นกล้ามเนื้อ (muscular pad) แพะสามารถบังคับริมฝีปากบน ซึ่งสามารถแยกจากกันได้ ทำให้มีความสามารถในการเลือกกินส่วนต่าง ๆ ของพืชได้ดี และลักษณะท่าทางเท้าแพะที่ว่องไวกว่าโคและแกะ ขณะที่แกะและโคจะมีพฤติกรรมที่แพะเร็มมากกว่าแพะในช่วงเริ่มฤดูฝน แกะและโคจะมีพฤติกรรมการแทะเร็มที่สูงขึ้น

ภาพที่ 6.4 ร้อยละของพฤติกรรมกราดำเนินชีวิตของแพะในช่วงเวลาต่าง ๆ
ที่มา : (Jonsson, 2010 p. 9)

นอกจากแพะจะสามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของริมฝีปากบนได้แล้ว แพะยังใช้ลิ้นในการจับอาหารได้เป็นอย่างดีทำให้มันสามารถกินใบพืชที่มีขนาดเล็ก โดยเฉพาะไม้ยืนต้น รวมไปถึงต้นไม้มที่มีกิ่งหนามแหลม ซึ่งสัตว์ชนิดอื่น ๆ ไม่สามารถหากินได้ และแพะสามารถแยกแยะระหว่างอาหารที่ขม เค็ม หวาน และเปรี้ยวได้ แพะสามารถทนต่อรสชาติขมของอาหาร ได้ดีกว่าสัตว์เคี้ยวเอื้องชนิดอื่น ๆ ทำให้แพะสามารถกินเปลือก ใบ ยอด หรือกิ่งก้าน ซึ่งชิ้นส่วนต่าง ๆ เหล่านี้จะมีรสชาติขมมากกว่าหญ้าได้ (พิพัฒน์ สมภาร, 2552 หน้า 285)

เวลาในการกินหญ้าของแพะจะใช้เวลาในการกินหญ้าหรือใบไม้เป็นหลัก แพะใช้เวลาในการกินหญ้าประมาณร้อยละ 30 ของวันหนึ่ง ๆ คือช่วงระยะเวลาออกไปกินหญ้าตั้งแต่เช้าตรู่จนกระทั่ง 10.30 น. เมื่อกินเสร็จจะเข้ามาพักแล้วก็จะออกไปกินหญ้าอีกครั้งหนึ่งตั้งแต่ 11.00-12.00 น. และจะพักแล้วออกไปกินหญ้าเวลาตั้งแต่ 14.30-15.30 น. แล้วจะพักอีกสักครั้งหนึ่งและจะออกไปกินหญ้าอีกเป็นช่วงระยะเวลา 3 ชั่วโมงก่อนที่ดวงอาทิตย์จะตกหมดทั้งหมดแล้วร้อยละ 30 ของวันจะถูกใช้ไปในการกินอาหาร และเวลาในช่วงกินอาหารทั้งหมดนี้ร้อยละ 34 จะใช้ไปในการกินหญ้า และอีกร้อยละ 65 จะใช้ไปในการกินใบไม้ใบหญ้า การเคี้ยวเอื้องนั้นจะใช้เวลาร้อยละ 10 ของเวลาทั้งหมดและร้อยละ 46 ใช้ไปในการพักผ่อน แพะที่ถูกขังอยู่ในคอก การเคี้ยวเอื้องจะเกิดขึ้นในช่วงกลางคืนและอีกร้อยละ 25 ของการเคี้ยวเอื้องนั้น จะเกิดขึ้นในช่วงเวลากลางวัน อย่างไรก็ตามตัวเลขเหล่านี้มีความแตกต่างกันระหว่างแพะ แพะมีนิสัยชอบแทะหรือกินต้นไม้จากยอดลงมาที่โคนต้นหรือกินดอกไม้ที่เริ่ม

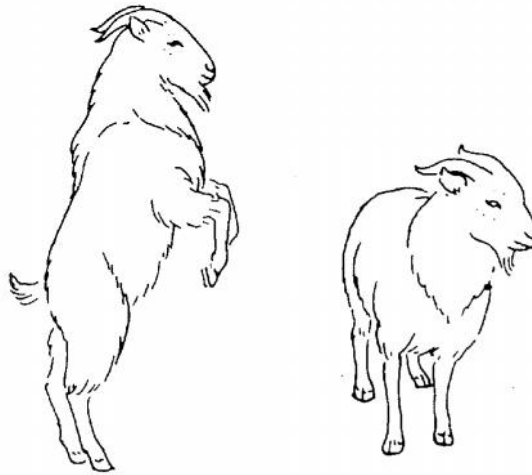
มีเมล็ดและปล่อยให้ส่วนอื่นเหลืออยู่เพื่อที่จะงอกขึ้นมาอีก (ชาญวิทย์ วัชรพุกก์, 2538 หน้า 187-188)

นิสัยการกินที่ยุงยากของแพะอีกอย่างก็คือแพะจะไม่กินน้ำในภาชนะที่ถูกแพะอื่นมากินแล้ว ถ้าถูกผูกล่ามให้ยืน แพะอาจจะไม่ยอมกินน้ำ จึงต้องจัดหาน้ำใส่ถังที่สะอาดมาตั้งให้กิน 3 ครั้งต่อวัน แพะเป็นสัตว์ที่สามารถเลี้ยงเพื่อใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง (multipurpose animals) ได้แก่ เลี้ยงเพื่อผลิตน้ำนม เลี้ยงเพื่อผลิตเนื้อ เลี้ยงเพื่อผลิตขน และเลี้ยงเพื่อผลิตหนัง

พฤติกรรมทางสังคม

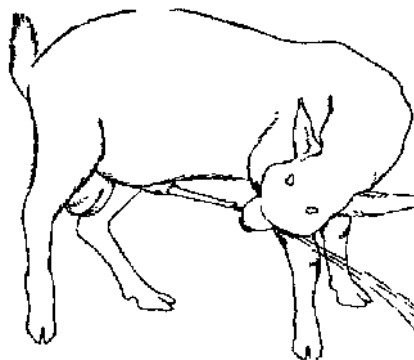
ขนาดกลุ่มแพะ มีความผันแปรค่อนข้างกว้างในแต่ละสปีชีส์ อาจเป็นการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยทั่วไปแพะจะอาศัยเป็นกลุ่มซึ่งมีสมาชิกในกลุ่ม 2-10 ตัว หรืออาจสูงที่สุดถึง 150 ตัว ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของแพะที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มันจะส่งเสียง ถี ๆ หากแยกออกจากฝูง แพะใช้พฤติกรรมการชู เพื่อช่วยลดการต่อสู้ซึ่งกันและกัน เหตุการณ์ในลักษณะนี้ยังช่วยลดความเสี่ยงต่อการบาดเจ็บที่เกิดจากการต่อสู้ พฤติกรรมการชู (Edwaed, 2008 p. 190) ซึ่งประกอบด้วย การลดศีรษะลงและยืดคอกออก การต่อสู้จะเริ่มขึ้น อย่างไรก็ตามพวกมันอาจเข้าปลุกปล้ำด้วยศีรษะ พยายามบิตซึ่งกันและกันด้วยเขาที่ประสานกันแน่น เมื่อใกล้ถึงจุดสิ้นสุดการต่อสู้ ผู้ชนะจะปฏิบัติต่อผู้แพ้ในลักษณะเดียวกับที่ปฏิบัติต่อเพศเมียที่เป็นสัตว์ ยกตัวอย่างเช่น เดินคลอเคลียตะ ใช้ศีรษะชนบริเวณลำตัวและขึ้นป็น ผู้แพ้จะยอมรับพฤติกรรมดังกล่าวมากกว่าที่จะเคลื่อนที่หนี (พิพัฒน์ สมภาร, 2552 หน้า 288-289) ในระบบสังคมแพะมีความมีศักดิ์อย่างแน่นอนในการต่อสู้กัน แพะจะกระโจนขึ้นยกขาหน้าขึ้น 2 ข้าง (ภาพที่ 6.5) (Edwaed, 2008 p. 190) และพุ่งตัวเข้าหากันโดยวิ่งด้วยขาหลัง 2 ข้าง และเอาหัวชนกัน หัวของแพะจะชนกันเมื่อมันทิ้งตัวลงมาบนพื้นดิน แพะจะหันหน้าเข้าหาคู่ต่อสู้ เมื่อเปรียบเทียบกับแกะ แกะจะวิ่งหนีคู่ต่อสู้ (ชาญวิทย์ วัชรพุกก์, 2538 หน้า 183) แต่ถ้าเป็นกรณีของการเลี้ยงแพะเพศเมียไว้ด้วยกันหลาย ๆ ตัวในคอก มักจะไม่ค่อยพบปัญหาของการชนกันเหมือนเพศผู้มากนัก เพราะเพศเมียจะมีนิสัยสงบเรียบร้อยกว่า อีกทั้งถ้ามีการจัดลำดับชั้นทางสังคมในฝูงได้แล้วว่าตัวใดเป็นตัวที่มีลักษณะเด่นกว่าตัวอื่น ไม่ว่าจะป็น ขนาดตัว หรือที่มีนิสัยเป็นผู้นำตัวอื่น ๆ ได้แล้วนั้น ก็จะเกิดการจัดลำดับก่อนหลังไว้ในฝูงได้เอง ทำให้ไม่เกิดการต่อสู้ที่รุนแรงมากนัก (หนึ่งนุช สายป็น, 2551 หน้า 26)

ภาพที่ 6.5 การแสดงควมมีศักดิ์ในการต่อสู้กันของแพะเทศผู้ โดยการกระโจนยกขาหน้าขึ้น 2 ข้าง
ที่มา : (Edwaed, 2008 p. 190)

แพะมีต่อมบริเวณหางและเท้าทั้งสอง จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวโดยการใช้กลิ่น โดยทั่วไปแพะเทศผู้จะจัดหางให้ยกขึ้นอยู่เสมอ ในระหว่างการปัสสาวะ แพะเทศผู้มักจะโก่งหลังและนำองคชาติที่ยึดตัวเข้าไปใกล้ใบหน้า หรือนำเข้าไปในปาก ทำให้ส่วนหน้าของร่างกาย เคราและใบหน้าชุ่มไปด้วยปัสสาวะและมีกลิ่นฉุน (ภาพที่ 6.6) (Edwaed, 2008 p. 184) เนื่องจากคราของแพะอาจมีวิวัฒนาการเพื่อใช้เก็บกลิ่นดังกล่าวโดยเฉพาะ และปัสสาวะอาจประกอบด้วยผลผลิตจากกระบวนการเมทาบอลิซึมที่มีกลิ่นเฉพาะ สามารถใช้บ่งชี้สถานะทางสังคมและความแข็งแรงของเทศผู้ และยังช่วยเหนี่ยวนำให้เทศเมียเป็นสัดได้ด้วย

ภาพที่ 6.6 แพะเทศผู้ปัสสาวะรดคราตัวเองเพื่อทำเครื่องหมายกลิ่น
ที่มา : (พิพัฒน์ สมภาร, 2552 หน้า 290)

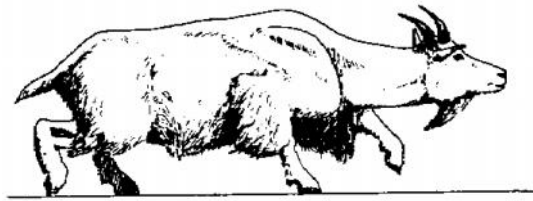
พฤติกรรมกรรมการผสมพันธุ์

พฤติกรรมกรรมการผสมพันธุ์ของแพะจะคล้ายคลึงกันกับแกะ และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมอื่น ๆ การแสดงการเกี้ยวพาราสีของแพะจะเป็นไปอย่างเรียบง่าย จะไม่มีอะไรซับซ้อน แพะจัดเป็นพวกเป็นสัตว์ได้หลายครั้ง ในเขตที่มีภูมิอากาศเป็น 4 ฤดู พบว่าฤดูผสมพันธุ์จะเกิดขึ้นในฤดูใบไม้ร่วงเมื่อแพะมีความกำหนดทางเพศ (libido) พบว่า เพศผู้จะมีความก้าวร้าวเพิ่มขึ้น แพะเพศผู้มีความสมบูรณ์พันธุ์เมื่ออายุ 4-5 เดือน แพะเพศเมียมีความสมบูรณ์พันธุ์เมื่ออายุ 4-6 เดือน โดยปกติแล้วจะผสมพันธุ์แพะตัวเมียเมื่ออายุประมาณ 12-14 เดือน เมื่อน้ำหนักตัวของมันเป็นร้อยละ 66 ของแพะตัวเมียที่โตเต็มที่ วงรอบการเป็นสัดของแพะมีค่าเฉลี่ยนาน 18-20 วัน ช่วงการเป็นสัดจะกินเวลาประมาณ 18-24 ชั่วโมง ฮอร์โมนเพศที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกของพฤติกรรมการเป็นสัดในช่วงวันที่ 0-15 หลังจากมีการตกไข่ไปแล้วจะมีระดับของฮอร์โมนโปรเจสเตอโรน (progesterone) ที่สร้างจาก corpus luteum ซึ่งระดับของฮอร์โมนโปรเจสเตอโรนจะมีระดับสูงและค่อย ๆ ลดระดับลงจนน้อยลงจากการค่อย ๆ ปล่อยตัวไปในช่วงระยะเวลาของวงรอบการเป็นสัดวันที่ 15 ส่วนระดับฮอร์โมนเอสโตรเจน (estrogen) จะค่อย ๆ เพิ่มระดับขึ้นตามการเจริญขึ้นของถุงน้ำที่บรรจุไข่ใหม่ จนมีระดับสูงสุดในช่วงที่จะเข้าวันที่ 15-18 จึงทำให้ในระหว่างนี้ การแสดงออกของพฤติกรรมการเป็นสัดของแพะได้ชัดเจนยิ่งขึ้นเช่น อาการกระวนกระวาย ร้องเสียงดัง และพยายามเดินเข้าชิดติดเพศผู้ ซึ่งอาการต่าง ๆ นี้เกิดขึ้นจากอิทธิพลของฮอร์โมนเอสโตรเจน ที่ค่อย ๆ เพิ่มขึ้นจนถึงระดับสูงสุดในช่วงระยะ 24 ชั่วโมงนี้เอง (หนึ่งนุช สายปิ่น, 2551) ในช่วงเวลาดังกล่าวแพะเพศเมียที่ยินยอมให้ผสมพันธุ์ได้จะส่งเสียง (non-specific bleat) บ่อยครั้งขึ้น และมีแนวโน้มที่จะป็นแพะตัวเมียตัวอื่น (พิพัฒน์ สมภาร, 2552 หน้า 294)

การเข้าหาเพศเมียของแพะเพศผู้ มันจะมีการหมอบ (ก้มศีรษะ) เล็กน้อย คอยึดออก โดยจะขนานไปกับพื้น หันไปด้านหลัง หูลูไปด้านหลัง หางชี้ตรง (ภาพที่ 6.7) ยืนลิ้นเข้าออกมาบ่อย ๆ ส่วนเพศเมียเมื่อยอมให้ผสมพันธุ์จะยืนนิ่ง ลดศีรษะต่ำลงและเอียงหางไปทางด้านข้าง เพศเมียจะดมตามลำตัวของเพศผู้และบริเวณอวัยวะสืบพันธุ์ ในช่วงดังกล่าวเช่นเดียวกัน การใช้ศีรษะดมอวัยวะเพศซึ่งกันและกันของเพศผู้และเพศเมียอาจนำไปสู่การเดินเป็นวงกลม จากนั้นเพศผู้จะส่งเสียงร้องเกี้ยวพาราสีและเลียที่บริเวณหางหรืออวัยวะสืบพันธุ์ของเพศเมียในระหว่างที่ร่วมกิจกรรมดังกล่าว แพะเพศผู้จะปัสสาวะถี่ขึ้นบริเวณขาหน้าของตัวเองที่มีความตื่นเต้นทางเพศ เพศผู้จะใช้ศีรษะดันเพศเมียหรืออาจเตะด้วยขาหน้าอย่างแรงบริเวณสะโพกของเพศเมีย เพศผู้จะดมปัสสาวะหรือนำปัสสาวะเข้าปาก และแสดงอาการม้วนริมฝีปาก โดยการเงยศีรษะขึ้น เปิดปาก ม้วนริมฝีปากบนไปทางด้านหลัง

การเกี้ยวพาราสีจะสิ้นสุดลงเมื่อเพศเมียเริ่มหยุดนิ่งและอยู่ในท่าที่ยอมให้เพศผู้ขึ้นป็น ในระหว่างที่การป็นเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ เพศผู้จะใช้ขาหน้าหนีบริเวณสี่ข้างของเพศเมีย งอลำคอ การ

ยินยอมการร่วมเพศนี้จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และใช้เวลาสั้น ๆ การผสมพันธุ์ที่ประสบความสำเร็จสังเกตได้จากเพศผู้ขยับสะโพกร่วมกับกระโดดเล็กน้อย เมื่อศีรษะของเพศผู้เคลื่อนที่กลับไปด้านหลัง (หงายหลัง) การหลังน้ำเชื้อจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จากนั้นเพศผู้จะสิ้นสุดการป็น (ภาพที่ 6.8) (Katherine, 2005 p. 134)

ภาพที่ 6.7 ทำยืดตัวและลดลำตัวต่ำ ในขณะที่เกี้ยวพาราสี
ที่มา : (พิพัฒน์ สมภาร, 2552 หน้า 295)

ภาพที่ 6.8 การผสมพันธุ์ของแพะ
ที่มา : (ดัดแปลงจาก Katherine, 2005 p. 134)

พฤติกรรมความเป็นแม่

แพะอุ้มท้องนานประมาณ 149 วัน โดยจะผันแปรแตกต่างกันไปในแต่ละพันธุ์ แม่แพะจะออกจากฝูงเพื่อไปคลอดลูก ระหว่างใกล้คลอด แม่แพะอาจมีอาการหงุดหงิด จะเห็นว่ามีรอยบวมอยู่ทางด้านข้างท้องและมีรอยบวมทางโคนหางข้างใดข้างหนึ่งด้วยในบางครั้งอาจมีเมือกสีขาวข้นหรือสีเหลือง ประมาณ 24 ชั่วโมงก่อนคลอด เต้านมของแม่แพะจะบวมแปลงอย่างเห็นได้ชัด

การคลอดจริง (ภายหลังจากที่คอมดลูกคลายตัว) จะใช้เวลาประมาณ 15 นาที ต่อลูกแต่ละตัว สายสะดือ (umbilical cord) จะขาดออกโดยการยืดจนขาด (stretching) หากขณะคลอดแม่ไม่ได้อยู่ในท่ายืน แม่จะลุกยืนขึ้นภายใน 1 นาที ทันทีที่ลูกคลอดออกมาแม่จะเลียลูกอย่างขมิ้มขึ้นเพื่อเป็นการช่วยกระตุ้นการหายใจของลูก แม่แพะจะเลียและทำความสะอาดกับลูกที่เกิดใหม่ตัวแรก ถ้ามีตัวที่ 2 มักเป็นตัวที่อ่อนแอกว่า การเลีย จะใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง กระบวนการสร้างสายสัมพันธ์ของแพะจะเกิดขึ้นเร็ว เพียง 2-3 นาที การเลีย (grooming) โดยแม่ยังมีความสำคัญในแง่การขจัดของเหลว (ประมาณ 500 กรัม) ที่อยู่บนขนของลูกในขณะเกิด ซึ่งช่วยลดการสูญเสียความร้อน ลูกแพะ (kid) จะไวต่อความหนาวเย็น (พิพัตน์ สมภาร, 2552 หน้า 296)

พัฒนาการของลูกแพะทุกตัวสามารถลุกขึ้นยืนได้เองภายใน 15 นาทีหลังคลอด เมื่อการทำงานประสานกันของส่วนต่าง ๆ ของร่างกายดีขึ้น ลูกแพะจะใช้จมูกขนด้านข้างลำตัวของแม่ไปตลอดความยาวลำตัวของแม่จนกระทั่งสามารถหาหัวนมจนเจอ ลูกแพะจะดูดนมครั้งแรกภายใน 1 ชั่วโมงแรกหลังคลอด ในขณะที่ดูดนมลูกสัตว์จะชนที่เต้านม ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้แม่มีการปลดปล่อยน้ำนม พัฒนาการทางพฤติกรรมจะเกิดขึ้นเร็วพอสมควรในช่วงวันแรกของชีวิต

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูกสามารถทำได้โดยไม่ต้องไม่แยกหรือรบกวนมันทันทีทันใดในช่วงระหว่างภายหลังการคลอดใหม่ ๆ ในกรณีที่ความสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูกที่ไม่ดีจะพบว่าแม่แพะไม่สามารถจะหาลูกพบได้อย่างรวดเร็ว ถ้าลูกหายไป และในเวลาเดียวกันลูกแพะจะลดเสียงร้องลงถึงแม้ว่ามีแม่อยู่ใกล้ ๆ ภาพที่ 6.9 แสดงให้เห็นถึงปฏิกิริยาโต้ตอบของแม่ว่ายอมรับลูกหรือไล่ลูกแพะตัวอื่น

ลูกแพะจะมีความร่าเริงมากกว่าลูกแกะ โดยที่สภาวะเลี้ยงไว้ในคอก ลูกแพะก็สามารถเล่นได้ แพะถือได้ว่าเป็น “king of the mountain” เพราะลูกแพะแต่ละตัวจะสามารถกระโดดขึ้นไปบนพื้นผิวที่มีความสูงอย่างเร็วคอก หรือกำแพงได้ ลูกแพะเมื่ออายุ 4 สัปดาห์ จะมีการนอนลดลงอย่างเด่นชัดจาก 60-70 เปอร์เซ็นต์ ไปเป็น 30 เปอร์เซ็นต์ เมื่อมีอายุ 2-3 เดือน การเคี้ยวเอื้อง (ruminating) ของแพะจะเริ่มขึ้นเมื่ออายุประมาณ 4 สัปดาห์ เพราะลูกแพะเริ่มกินหญ้า การยืนจะเพิ่มมากขึ้นในขณะที่เวลาที่ลูกแพะใช้นอนลดลง การกินหญ้าจะเป็นกิจกรรมหลักของแพะ (วีราชนิมิตสันตวิวงศ์, 2554)

การเล่นของลูกแพะมีด้วยกันหลาย ๆ แบบ ไม่ว่าจะเป็นการวิ่งไล่กันอย่างเฉียบพลัน ซึ่งใช้เวลาสั้น ๆ น้อยกว่า 15 วินาที (shot bursts of running) กระโจนขึ้นในอากาศ การเตะ การชนขวิด และการเดิน ลูกแพะมักจะชอบเล่นเวลาเช้าและค่ำ (dawn and dusk) เป็นช่วง ๆ ในระยะเวลาประมาณช่วงละ 1 ชั่วโมงสลับกับการพัก

เครียด เมื่อลูกหาย

ยอมรับลูกคืนมาหลังจากถูก
แยกจากกันถึง 1-3 ชั่วโมง

เครียด เมื่อลูกหาย

ไม่เคยอยู่ด้วยกัน

แม่แพะ แสดงอาการดูร้าย
หรือไม่สนใจลูก

ภาพที่ 6.9 ปฏิกริยาของแม่แพะที่มีต่อลูกภายหลังจากที่อยู่ด้วยกันเป็นช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ที่มา : (Kilgour and Dalton, 1984 p. 88)

พฤติกรรมการพักผ่อน

การพักผ่อนเป็นกิจกรรมที่แพะแสดงออกให้เห็นได้มากในช่วงฤดูหนาว และจะพักผ่อนน้อยที่สุดในช่วงฤดูใบไม้ร่วงระยะเวลาประมาณร้อยละ 12 ที่แพะใช้ทั้งหมด โดยจะใช้ไปในการเดินทางเป็นระยะทาง 3 กิโลเมตรต่อวัน ที่ออกไปกินหญ้า หรือออกไปกินน้ำ และแพะจะถ่ายอุจจาระประมาณ 3-4 ครั้งและปัสสาวะ 5 ครั้งต่อวัน (ชาญวิทย์ วัชรพุกก์, 2538 หน้า 187) แพะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีน้ำดื่มในปริมาณจำกัด หรือขาดน้ำเป็นระยะเวลาสั้น ๆ ได้ดี สำหรับพฤติกรรมนอนนอน แพะจะชอบนอนบนพื้นที่ที่ยกสูง ไม่ชอบนอนกับพื้นดินหรือ เสมอพื้นดิน ดังนั้นการสร้างคอกพักหรือโรงเรือนจึงต้องสร้างพื้นคอกเป็นร่องหรือช่องตาถี่และให้ยกสูงขึ้นจากพื้น ซึ่งการสร้างคอกแพะโดยทั่วไปจะนิยมยกพื้นให้สูงขึ้นพอที่จะให้คนลอดเข้าไปใต้คอกแพะได้เพื่อสะดวกในการทำความสะอาดปิดกั้นมูลแพะที่พื้นคอก และควรมีลักษณะลาดเอียงเล็กน้อยเพื่อให้มี

การไหลของน้ำและร่องระบายน้ำปัสสาวะได้ซึ่งจะช่วยให้พื้นคอกแพะสะอาดอยู่เสมอ (หนึ่งนุช สายปิ่น, 2551) เหมาะแก่การพักผ่อนของแพะ

บทสรุป

แพะเป็นสัตว์ที่ทนทานต่อความร้อน เนื่องจากมีร่างกายปกคลุมไปด้วยขน ทำให้ปัจจุบันเริ่มมีการเลี้ยงแพะมากขึ้น และเป็นสัตว์ที่ป็นกินอาหาร ซึ่งมันชอบกินใบ และยอดอ่อนของไม้ยืนต้นและไม้ทรงพุ่ม เนื่องจากริมฝีปากบนของแพะสามารถเคลื่อนไหวได้มาก ในระบบสังคมแพะจะอาศัยเป็นกลุ่ม ซึ่งมีสมาชิกในกลุ่ม 2-10 ตัว โดยแพะจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวโดยการใช้กลิ่น แพะเพศผู้ ในระหว่างการปัสสาวะ แพะเพศผู้มักจะโก่งหลังและนำองคชาติที่ยึดตัวเข้าไปใกล้ใบหน้า หรือนำเข้าไปในปาก ทำให้ส่วนหน้าของร่างกาย เคราและใบหน้าชุ่มไปด้วยปัสสาวะและมีกลิ่นฉุน เพื่อแสดงถึงสถานะทางสังคม และความแข็งแรงของเพศผู้ และยังช่วยเหนี่ยวนำให้เพศเมียเป็นสัดได้ด้วย แพะเพศเมียจะมีการอุ้มท้องประมาณ 149 วัน โดยจะผันแปรแตกต่างกันไปในแต่ละพันธุ์ โดยความสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูกเกิดขึ้นได้ทันทีทันใดในช่วงระหว่างภายหลังที่มันเกิดมาใหม่ ๆ

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายการรับรู้กลิ่นและประสาทสัมผัสของแพะ
2. flehmen ของแพะมีลักษณะ อาการเป็นอย่างไร
3. จงอธิบายอธิบายพฤติกรรมกรรมการกินของแพะเป็นอย่างไร
4. การกินหญ้าของแพะเกิดขึ้นในช่วงใด
5. พฤติกรรมการป็นกิน (browsing) มีลักษณะเป็นอย่างไร
6. จงอธิบายพฤติกรรมทางสังคมของแพะ
7. พฤติกรรมก้าวร้าวของแพะเป็นอย่างไร
8. จงอธิบายพฤติกรรมกรรมการผสมพันธุ์ของแพะเป็นอย่างไร
9. จงอธิบายพฤติกรรมความเป็นแม่ของแพะ
10. จงอธิบายพฤติกรรมกรรมการพักผ่อนของแพะเป็นอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- ชาญวิทย์ วัชรพุกก์. (2538). **พฤติกรรมของสัตว์เลี้ยง**. ภาควิชาสัตวบาล คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน. กรุงเทพฯ
- พิพัฒน์ สมภาร. (2552). **พฤติกรรมของสัตว์เลี้ยง: หลักทางชีววิทยา**. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, ปทุมธานี.
- วิราช นิมิตสันตวงศ์. (2554). **พฤติกรรมสัตว์เลี้ยง**. พิมพ์ครั้งที่ 2 ภาควิชาสัตววิทยา คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน. กรุงเทพฯ
- หนึ่งนุช สายปิ่น. (2551). **การผลิตแพะ**. สาขาวิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพฯ
- Edwaed, O. P. (2008). **Principles and applications of domestic animal behavior**. CABI publishing CAB international, Walingford Oxon UK.
- Jonsson, H. (2010). **Foraging behaviour of cattle, sheep and goats on semi-arid pastures in Kenya**. Sveriges lantbruksuniversitet. Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>
- Katherine, A. H. (2005). **Domestic animal behavior for veterinarians and animal scientists**. 4th. Blackwell Publishing Professional, State Avenue, Iowa, USA.
- Kilgour, R., Dalton. D. C. (1984). **Livestock Behaviour apractical guide**. Granada Publishing limited. USA.
- Linda, C. (2002). **Do you want to be a goat producer**. Langston University Agricultural Research and Extension Programs. Retrieved June 16, 2015, from <http://www.luresext.edu/goats/training/general.html> . [2558, มกราคม 26].

